Л. Устименко, І. Афанасьєв

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

Навчальний посібник

Допущено Міністерством культури і мистецтв України як навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації

4-те видання, перероблене і доповнене

КИЇВ
Альтерпрес
2017

УДК911.3:796.5(100)(477)
ББК 4 518,113
У 80

Серія «Бібліотека професійного менеджера»
Заснована в 2003 році

Допущено Міністерством культури і мистецтв України як навчальний посібник для вищих начальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації (наказ №470 від 22.07.2004 р.)

Рекомендовано до друку Головною вченою радаю Київського національного університету культури і мистецтв (протокол №3 від 18.03.04 р.)

Рецензенти: ***В. Ф. Литвиненко***, д-р істор. наук, професор;
Б.П. Яремченко, д-р істор. наук, професор

Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю.

У80 Історія туризму: *Навчальний посібник*. — 4-тє вид., переробл. та допов. — К.: Альтерпрес, 2017. — 372 с: іл.

ISBN 966-542-244-8 (серія)
ISBN 978-966-542-545-8

Пропонований навчальний посібник містить аналіз сучасного підходу до питання появи і розвитку туризму в суспільстві як соціального явища.

Висвітлено основні передумови виникнення туризму. Подано характеристику головних етапів розвитку міжнародного і вітчизняного туризму. Розглянуто особистий внесок окремих особистостей у становлення і розвиток туристичної справи та сфери гостинності. Визначено характерні тенденції розвитку туризму в різні історичні епохи та перспективи в сучасному світі.

Для студентів, аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів, що спеціалізуються на підготовці фахівців туристичної діяльності, а також для всіх бажаючих ознайомитись з історією туризму.

ISBN 966-542-244-8 (серія)

ISBN 978-966-542-545-8

© Устименко Л.М., Афанасьев І.Ю., 2005
© Устименко Л.М., Афанасьев І.Ю., с змінами, 2013
© «Альтерпрес», 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. **Передумови виникнення подорожей і туризму в суспільстві** 9
1.1. Предмет і завдання історії туризму 9
1.2. Основні чинники виникнення подорожей і туризму. 11
1.3. Історичні етапи розвитку туризму 12
1.4. Значення туризму для історії людства 17

РОЗДІЛ 2. **Подорожі в стародавньому світі.** 19
2.1. Загальна характеристика розвитку подорожей в стародавньому світі 19
2.2. Розвиток мореплавства в стародавній Фінікії 21
2.3. Подорожі стародавніх греків 22
2.4. Подорожі в стародавньому Римі 25
2.5. Розвиток інфраструктури для подорожуючих і традиції гостинності в стародавньому світі 26
2.6. Загальні риси подорожей в античному світі. Значення мандрівництва у формуванні тогочасного світогляду 33

РОЗДІЛ 3. **Подорожі в епоху Середньовіччя (V — перша половина XV ст.)**. 35
3.1. Соціально-економічна характеристика розвитку і види подорожей в епоху Середньовіччя 35
3.2. Розвиток мореплавства в VII–XV ст. в Арабському світі 40
3.3. Подорожі вікінгів у VIII–XII ст. 43
3.4. Розвиток інфраструктури для подорожуючих в епоху Середньовіччя 44
3.5. Традиції гостинності та розвиток подорожей на Русі в X–XV ст. 52

РОЗДІЛ 4. **Подорожі та великі географічні відкриття в другій половині XV–XVI ст.**. 55
4.1. Соціально-економічна характеристика та чинники розвитку подорожей в епоху Відродження 55

4.2. Розвиток мореплавства та Великі географічні відкриття 58
4.3. Подорожі в Росії в XV–XVII ст. 63
4.4. Нові складові у сфері гостинності у XV–XVI ст. 66
4.5. Основні види та значення подорожей в XV–XVI ст. . 67

РОЗДІЛ 5. **Розвиток подорожей в епоху Просвітництва (XVII–XVIII ст.)** 69
5.1. Основні чинники появи туризму в епоху Просвітництва 69
5.2. Подорожі та географічні відкриття XVII–XVIII ст. . . .72
5.3. Поява туризму та розвиток системи гостинності в XVII–XVIII ст.. 79
5.4. Основні види та значення подорожей в епоху Просвітництва 86
5.5. Українські землі в туристичній картографії XVII ст. 88

РОЗДІЛ 6. **Розвиток туризму в світі в XIX — першій половині XX ст.** 91
6.1. Основні чинники та напрямки розвитку туризму і системи гостинності в світі в XIX — першій половині XX ст. 91
6.2. Туристична діяльність Томаса Кука 111
6.3. Створення перших туристичних об'єднань і міжнародних організацій. 118

РОЗДІЛ 7. **Подорожі та туризм у Російській імперії у XVIII — на початку XX ст.** 121
7.1. Політичні та соціально-економічні чинники розвитку туристично-екскурсійної справи в Російській імперії у XVIII — на початку XX ст. 121
7.2. Картографія, художня література та видавання путівників як чинники розвитку туризму в Російській імперії 124
7.3. Створення туристичної інфраструктури та курортів у XVIII — на початку XX ст. 131
7.4. Розвиток екскурсійної справи в Росії у XVIII — на початку XX ст.. 136

7.5. Туристичний бізнес в Росії наприкінці XIX — на початку XX ст. Створення та діяльність російських туристичних організацій 138
7.6. Прочанство в Російській імперії у XIX — на початку XX ст. 141
7.7. Основні види туризму в Російській імперії у XVIII — на початку XX ст. 145

РОЗДІЛ 8. **Розвиток туризму на українських землях у складі Російської імперії у XIX — на початку XX ст.** 147
8.1. Загальна характеристика розвитку туризму на українських землях у складі Російської імперії в XIX — на початку XX ст. 147
8.2. Готельні послуги та розвиток курортів у XIX — на початку XX ст. 148
8.3. Становлення музейної справи та розвиток краєзнавства в Україні на межі XIX–XX ст. 160

РОЗДІЛ 9. **Розвиток туризму на українських землях у складі Австро-Угорської імперії (друга половина XIX — 1914 р.) та міжвоєнної Польщі (1921–1939 рр.).** 163
9.1. Політичні та соціально-економічні чинники розвитку туризму в Австро-Угорській імперії 163
9.2. Українська еміграція з Австро-Угорщини (кінець XIX — початок XX ст.) 165
9.3. Розміщення та харчування подорожуючих у Галичині у складі Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. — 1914 р.) 167
9.4. Роль українського національно-культурного руху в розвитку туризму на українських територіях у складі Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. — 1914 рр.) 170
9.5. Туризм на українських землях у складі Польщі (1921–1939 рр.) 174
9.6. Основні риси розвитку туризму на українських землях у складі Австро-Угорщини та Польщі 181

РОЗДІЛ 10. **Туризм в Радянському Союзі** 183
10.1. Розвиток туризму в СРСР в 20–30-і рр. XX ст. 183
10.2. Створення та діяльність найбільших туристичних організацій в СРСР. 187
10.3. Розвиток планових туристичних маршрутів 193
10.4. Характер та основні види туризму в СРСР 198
10.5. Основні особливості розвитку радянського туризму 198

РОЗДІЛ 11. **Розвиток туризму в світі у другій половині XX — на початку XXI ст.** 201
11.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в світі в другій половині XX ст. 201
11.2. Особливості світової туристичної індустрії та основні види туризму в світі в другій половині XX ст. 204
11.3. Створення та діяльність міжнародних туристичних організацій у другій половині XX ст. 220
11.4. Основні тенденції розвитку туризму в світі на межі XX–XXI ст. 226

РОЗДІЛ 12. **Туризм в Україні на рубежі XX–XXI ст.** 229
12.1. Стан туристичної справи в Україні в 90-і рр. XX ст. 229
12.2. Український туризм як складова міжнародного туризму. 236
12.3. Основні тенденції та перспективи розвитку вітчизняного туризму на межі XX–XXI ст. 242
12.4. Розвиток світового та українського туризму наприкінці першого – в середині другого десятиліття XXI століття 257

ОСНОВНА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 270
ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА. 272
УКРАЇНСЬКА ВИМОВА НАЗВ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВАМИ 275
ОСНОВНІ ДАТИ ІСТОРІЇ ПОДОРОЖЕЙ І ТУРИЗМУ 277
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ для самоперевірки знань 286
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ 291
ДОДАТКИ 278